

Kiss Attila

*PhD hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
bíróági fogalmazó, Debreceni Törvényszék*

HOL A HATÁR? – GONDOLATOK AZ AKTÍV BÍRÓI SZEREPFELFOGÁS EGYES KÉRDÉSEIRŐL*

Debreceni Jogi Műhely, 2020. évi (XVII. évfolyam) 3-4. szám (2020. december 30.)

DOI 10.24169/DJM/2020/3-4/6

Abstract: The Act CXXX of 2016 on the Code of Civil Procedure introduced the image of the managerial judge into the Hungarian civil litigation. This perception means that the judge has to take part actively in the litigation. It is not just the notion of the Hungarian legislator but it is also an international requirement. The new principle – so called court inducements – entitles and obligates the judge to offer some kind of support to the parties in order to facilitate to concentrate the actions. That means the judge has to conduct substantively the proceedings, which may expand on the merits, if the party's case initiation statement is incomplete, not sufficiently detailed or contradictory. However, this support is not equal to giving advices like a legal counsel does. The judge can not overtake the function and task of neither the party nor the legal counsel. The judicial activity is meant to provide the party's opportunity to enforce his claims and a proper level of legal protection. This image of an active and managerial judge originates from the Austrian social model of litigation which goes back to 1895. But it is also not unfamiliar to the Hungarian litigation because the Act I of 1911 on the Civil Procedure was based on an active role of the judge too. My goal is to ascertain what the essence and function of the active role of the judge is. I also examine that in what kind of situations and in what procedural phases the judge can offer support to the parties. Furthermore I intend to define the limits of the judicial management. In addition, I analyse how some interpretative organisations view the issues that appeared in the judicial practice.

Keywords: civil procedure, court inducements, judicial activity, substantive conduct of the proceedings, concentration of actions

Absztrakt: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. a permenedzser bíró képét vezette be a magyar perjogban. E felfogás szerint a bírónak aktívan részt kell vennie az eljárás során, amely nem csupán a jogalkotó szándéka, hanem nemzetközi elvárás is egyben. A bíróság közrehatási tevékenysége elnevezésű alapelv arra hatalmazza fel és kötelezi a bírót, hogy a felek eljárástámogatási kötelezettségének teljesítéséhez járuljon hozzá a per koncentrációja érdekében. Ez azt is jelenti, hogy anyagi pervezetést kell alkalmaznia, amennyiben a felek perfelvételi nyilatkozatai hiányosak, homályosak, nem kellően részletezettek vagy éppen ellentmondók. Ugyanakkor ez az aktív közrehatás semmiképp sem jelenthet jogi tanácsadást, ugyanis a bíró nem veheti sem a felek, sem a jogi képviselők feladatait. A bírói aktivitás célja a felek igényérvényesítési lehetőségének és a jogvédelem megfelelő szintű biztosítása. Az aktív bíró képe eredetileg az 1895-ben törvényi szintre ültetett osztrák szociális perjogmodellből származik. Azonban a magyar perjogtól sem idegen e felfogás, hiszen az 1911. évi I. törvénycikk (Plósz-féle Pp.) is szintén a bírói aktivitáson alapult. A tanulmány célja, hogy meghatározza az aktív bírói szerepfelfogás lényegét és rendeltetését. Ezentúl megvizsgálom, hogy milyen helyzetekben és milyen eljárási szakaszokban indokolt a bírói közrehatás. Továbbá elsősorban egyes jogértelmező testületek állásfoglalásainak elemzésével a bírói aktivitás korlátjait is meghatározni szándékozom.

Kulcsszavak: polgári eljárásjog, a bíróság közrehatási tevékenysége, bírói aktivitás, anyagi pervezetés,

* „AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIA MINISZTERIUM ÚNKP-19-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

perkoncentráció

1. Bevezetés

A 2018. január 1. napján hatályba lépett polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) alapelveként rendeli szabályozni a bíróság közrehatási tevékenységét. Ezen alapelv által a jogalkotó a korábbtól aktívabb magatartást vár el a bírák részéről. Régi-újnak tekinthető ez a szerepfelfogás, hiszen a perjogi hagyományainktól korántsem idegen az aktív bíró. A bírói aktivitás jelentőségét és jogalkotó céljai között elhelyezkedő kitüntetett szerepét jelzi az is, hogy a törvény preambuluma is említést tesz arról, hogy a Pp. a bíróság aktív pervezetésén alapul.

Viszonylagosan egyöntetű a jogirodalom abban, hogy a korszerű és hatékony perrendtartás nem nélkülözheti az aktív bírói szerepfelfogást. Az aktivitás a hazai törekvéseken túl nemzetközi elvárást is jelent, ugyanis az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonysága biztosításáért felállított bizottságának, a CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice 2006. évi ajánlása¹ külön nevesíti a fokozott bírói aktivitást. Az ajánlás szerint a bírónak aktív, ügyet menedzselő szerepet kell biztosítani. Elsősorban neki kell proaktív, kezdeményező szerepet kell játszania a per észszerű időben történő befejezése érdekében, ugyanis ő a harmadik, pártatlan szereplője az eljárásnak.²

Az aktív bírói szerepkörrel kapcsolatos nemzetközi és hazai példák feltérképezésén túl megvizsgálom, hogy mi is pontosan a bírói aktivitás lényege, rendeltetése, milyen formában jelenik meg a törvényben. Utóbbi kapcsán más alapelvekkel való kapcsolatára is rá kívánok mutatni. Továbbá meg kívánom határozni azt is, hogy az eljárás mely fázisaiban, és azokon belül milyen formában gyakorolhatja a bíróság a közrehatási tevékenységét. Tanulmányomban mindenekelőtt arra keresem a választ, hogy mik képezik a bírói gondoskodás határait, tehát melyek azok a cselekmények, amelyek végrehajtásával a bíróság eleget tud tenni a közrehatási kötelezettségnek, és melyek azok, amelyek tiltottak a számára. E kérdés meghatározásához egyes jogértelmező testületek ide vonatkozó állásfoglalásait is alapul veszem.

2. Az aktivitás történeti előzményei és nemzetközi példák

A francia 1806. évi polgári eljárásjogi törvény (Code de procédure civile) alapjaira építő 1877. évi német polgári perrendtartásban (deutsche Zivilprozessordnung, a továbbiakban: dZPO) valósult meg a legnagyobb mértékben a liberális perjogi felfogás. A liberális állam elismerte a polgárainak a szabadságát, és ebből kifolyólag a jogvitáiba sem kívánt beavatkozni, magánügyként tekintettek a polgári perekre. Ezért a peres felek minősültek a per kizárólagos urainak, a felek rendelkezési elve messzemenőig érvényesült. Az állami beavatkozás szinte teljes hiánya ahhoz vezetett, hogy a jogban járatlan felek számára a polgári per szabályai túlságosan bonyolultak voltak, nem tudtak eligazodni azok között, és ez megnehezítette az igényérvényesítést. További hátránnyá merült fel az, hogy az igazmondási kötelezettség és a gyors pervitelre való követelmény hiánya miatt a perek elhúzódtak.³

Ezen problémákat felismerve alkotta meg Franz Klein az 1895. évi osztrák polgári perrendtartást (österreichische Zivilprozessordnung, a továbbiakban: öZPO), amely a szociális perjogmodellre épült. Peter Böhm szerint Franz Klein alkotta meg a „szociális jogállam első permodelljét”, amely számos más állam számára nyújt példát.⁴ Klein tudatosan elfordult a német liberális permodelltől, és küldetésének tekintette a szociálisan hátrányosabb felek védelmét. Ez a hátrány nem csak a felek anyagi

¹ Strasbourg, 8 December 2006 CEPEJ (2006) 13, Compendium of „best practices” on time management of judicial proceedings

² NAGY Adrienn – WOPERA Zsuzsa: *Polgári eljárásjog I.*, Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 50.

³ KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2013, 53-55.

⁴ RECHBERGER, Walter H.: *Az osztrák polgári perrendtartás – mintául szolgált-e az 1911. évi magyar perrendtartás számára?*, In: HARSÁGI Viktória (szerk.): *Közép-európai perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 22-23.

körülményeikben, hanem a jogban való jártasságukban is fennáll.⁵ A szociálisan gyengébbek jogait védelmezte tehát valamelyest ez a törvény, csökkentette a felek uralmát a per fölött, és a bírónak több jogosultságot adott. A jogban járatlan, ügyvéd nélkül eljáró felek vonatkozásában a bíróságot kitanítási kötelezettség terhelte, és az igazmondási kötelezettséget fogalmazta meg a felek irányába.

Az 1895. évi polgári perrendtartás a mai napig hatályban van Ausztriában, amely számos változáson ment keresztül, viszont a bíróság és a felek közötti viszony tekintetében hű maradt az eredeti koncepcióhoz. Modell-értékű, ahogy az öZPO szabályozza a peranyag összegyűjtését, ugyanis a szociális polgári perjogban a bíró a per ura, diszkrecionális hatalmával törekszik előmozdítani a per igazságos, hatékony és gazdaságos lefolyását. Ez a modell a felek anyagi helyzetüknél, jogban való jártasságuknál fogva fennálló egyenlőtlenségek elsimítására szolgál úgy, hogy az aktív bíró alaki és anyagi pervezetésével lefolytatja és irányítja a pert.⁶ Ez a tényállás tisztázásában is megmutatkozik, és ezzel figyelemreméltóan különbözik az osztrák modell a német perjegtől. Az eredeti dZPO ugyanis a tiszta tárgyalási elvet követi, míg ezzel szemben az öZPO a tiszta tárgyalási elvet óvatosan a nyomozati elv irányába viszi el, azonban még mindig a tárgyalási elv az irányadó.⁷ A bírói aktivitás korlátját jelenti, hogy főszabály szerint a bíró nem folytathat le bizonyítást hivatalból,⁸ tehát a felek szolgáltatják a bizonyítékokat, de a bíró is hivatalból eszközölhet minden bizonyításfelvételt, amelyektől „a keresetlevél alapján vagy a tárgyalás folyamán lényeges tények tisztázása várható”.⁹

Az öZPO a hatályos német perjoghoz hasonlóan szintén előírja a felek eljárástámogatási kötelezettségét (*Prozessförderungspflicht*),¹⁰ amely a magyar Pp.-ben is megjelenik. Továbbá a feleket igazmondási kötelezettség is terheli, és a teljesség igényével kell feltárniuk a tényállást.¹¹ A liberális modellben azonban nem írta elő az igazmondási kötelezettséget, hiszen a német perjog egyfajta „perháborút” biztosított a peres felek számára. Ezzel ellentétes az osztrák szociális modell, amely az anyagi igazság elérése érdekében elvárja a felektől az igazmondást.¹² Az osztrák perjog egy ún. „*polgári perbeli munkaközösséget*” kívánt létrehozni, amelyben a bíróság és felek aktívan együttműködnek. A feleknek a felelőssége nő abban, hogy az igazságra és a teljességre kell törekedniük, azonban a bíró szerepe is számottevően növekszik abban a tekintetben, hogy kezében kell tartani a pert, a jogi képviselő nélküli feleket tájékoztatni kell, és a lehető legrövidebb időn belül le kell folytatnia a pert ügy, hogy a tényállás minél szélesebb mértékű felderítésére törekszik. A szociális polgári perjogban a bíró tulajdonképpen az eljárás menedzsere (*managerial judge*), aki dominánsan és ténylegesen levezeti a pert.¹³

A magyar perjogra is komoly hatást gyakorolt az osztrák polgári perrendtartás és a szociális irányzat, amely a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkben (a továbbiakban: Plósz-féle Pp.) is visszaköszön.¹⁴ Ennek köszönhetően a Plósz-féle Pp.-ben is irányadó a bíró aktív szerepvállalása és anyagi pervezetése, de a tiszta tárgyalási elv sem valósult meg maradéktalanul, hiszen bizonyos esetekben a bíró is jogosult bizonyításfelvételre.¹⁵ A Plósz-féle Pp.-re irányadó aktív bírói szerep lényegében az anyagi pervezetésben mutatkozik meg, ezzel kiegészítve a már működő alaki pervezetést, amely az eljárás formális kereteit rendezi.¹⁶ Ezt a Plósz-féle Pp. 224. §-a rendezi, amely szerint a tárgyalást az elnök vezeti, az elnök nyitja meg a tárgyalást, ő hívja fel a feleket szólásra, és ő vonja meg tőlük a szót; ő kérdezi ki a kihallgatandó személyeket, ő zárja be a tárgyalást, s ő hirdeti ki a bíróság határozatait. A Plósz-féle Pp. 225. §-a alapján a bíró köteles gondoskodni arról, hogy a felek homályos kérelmeiket, tényelődásaikat és nyilatkozataikat magyarázzák meg, hiányos tényelődásaikat és bizonyítékaikat egészítsék ki, s általában a

⁵ KENGYEL i. m. 55.

⁶ öZPO 182. §

⁷ RECHBERGER i. m. 24-25.

⁸ FRAD, Thomas: *Austria*; In: GRUBBS, Shelby R. (ed.): *International Civil Procedure*, Kluwer Law International, the Hague, 2003, 64.

⁹ öZPO: 183 § (4)

¹⁰ öZPO: 178. § (2)

¹¹ öZPO: 178. § (1)

¹² KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2013, 55.

¹³ RECHBERGER i. m. 26-27.

¹⁴ KENGYEL i. m. 55-56.

¹⁵ RECHBERGER, i. m. 39.

¹⁶ KENGYEL Miklós: *A magyar polgári perjog száz éve – az 1911. évi polgári perrendtartás*, Magyar Jog, 2011, 6. szám, 325.

szükséges kérelmeket és nyilatkozatokat tegyék meg. Köteles továbbá a hivatalból figyelembe veendő körülmények felderítésére ügyelni.

Az osztrák aktív bírói szerepre és együttműködésre épülő rendszer népszerűségét jól mutatja, hogy Magyarországon kívül más államok is követték. A germán jogrendszeren belül maradva, a szociális perjogmodell a német és a svájci perrendtartásban is megjelent. Németországban az 1909-es *Amtsgerichtsnovelle* a helyi bíróságok előtti eljárásban erősítette a bíró pozícióját, amelyet egy 1924-es reform általános jelleggel bevezetett minden eljárásban. Ettől kezdve a német bíró felhatalmazást kapott, hogy a felekkel megvitassa a tényeket és a jogvitát, előkészítse a tényfeltárást, hivatalos információt kérjen, tanúkat idézzen, szakértőt rendeljen ki, és a feleket megjelenésre kötelezze. Továbbá gondoskodnia kellett arról is, hogy a felek valamennyi jelentős tényről nyilatkozzanak, valamint szakszerű indítványokat tegyenek.¹⁷ A dZPO 2001. novellája konkrét kötelezettségeket állapított meg a bíró számára az anyagi pervezetés körében, melynek célja a bíróság feladatainak hangsúlyozása a joganyag ténybeli és jogi megvitatásával kapcsolatban. A németek a bíróság útmutatási és közrehatási kötelezettsége néven tesznek említést ezen elvről. A német bíróságnak ugyanis közre kell hatnia annak érdekében, hogy a felek minden lényeges tényről időben és teljeskörűen nyilatkozzanak, különösen a hivatkozott tényekre vonatkozó elégtelen adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközöket jelöljék meg és a célszerű kérelmeket terjesszék elő.¹⁸ Ezekkel a reformokkal a német perjog levetkőzte magáról a liberális jellegét, és szakítva a féluralommal felismerte azt, hogy a hatékony jogérvényesítés kulcsa többek között a bírói aktivitásban rejlik.

A svájci polgári perrendtartás (schweizerische Zivilprozessordnung) a bíróság feltárási, tisztázási kötelezettsége néven ismeri az aktivitást megvalósító elvet. Előírja, hogy amennyiben a fél kérelme homályos, ellentmondásos, vagy nyilvánvalóan hiányos, a bíróság megfelelő kérdések felhozásával lehetővé teszi a félnek a kérelem tisztázására vagy kiegészítésére.¹⁹ Mindemellett a román 2010. évi polgári eljárásjogi törvény is a bíróság kifejezetten aktív közreműködésére épített. A fent felvázolt perjogoktól eltérően Romániában már nem a tárgyalási elv érvényesül, hanem az inkvizitórius tárgyalási elv alapján történik a bizonyítékok összegyűjtése, amelynek célja a teljes bizonyítottság elvének megvalósítása.²⁰ Tudniillik, a román bíró bármilyen egyéb intézkedést elrendelhet, amely indokolt az igazság felderítése céljából még a felek akarata ellenére is.²¹ A bírói aktivitás igen, azonban a széleskörű *ex officio* bizonyítás és a nyomozati elv már nem felel meg az európai tendenciáknak, valamint a rendelkezési elv is komoly korlátozások közé esik álláspontom szerint.

3. A bíróság közrehatási tevékenységének helye a Pp. alapelvi rendszerében

A hatályos Pp. kodifikációja során úgy vélte a jogalkotó, hogy az aktív bírói magatartást alapelvi szinten szükséges deklarálni. A Pp. alapelvi fejezetének az a jellemzője, hogy kizárólag azon elvek kaptak itt helyet, amelyeknek a polgári peres eljárás teljes ciklusában érvényesülniük kell. Mellettük elszórtan több alapelv is vonatkozik a perjogra, azonban azok nem hatják át annak teljes egészét. A bíróság közrehatási tevékenysége viszont vezérlő elvként került szabályozásra, amely a polgári per teljes egészére hatással van. A Pp. egyik sajátossága a bíróság szerepének erősítése a jogvita tárgyi kereteinek tisztázásában, amelyet alapelvként a bíróság közrehatási tevékenysége jelöl, amely a per során az anyagi pervezetés tevékenységében ölt testet az elsőfokú és a másodfokú eljárás folyamán egyaránt.²² A Pp. által alkalmazott osztott tárgyalási rendszer lényegét az adja, hogy a perfelvételi szakban meghatározásra kerül a jogvita

¹⁷ KIRÁLY Lilla: *Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb?: Az új magyar polgári perrendtartás általános rész osztott perszerkezetének hatékonysági elemzése*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2019, 152.

¹⁸ WOPERA Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer, Budapest, 2017, 29.

¹⁹ WOPERA i. m. 30.

²⁰ SZÉKELY János: *Újítások a bizonyítási eljárás terén Románia új Polgári eljárásjogi törvénykönyve rendelkezéseinek fényében*, In: Harsági Viktória – Raffai Katalin – Suri Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban*, Pázmány Press, Budapest, 2014

²¹ GHITĂ, Daniel: *Procedure Institutions Reformed through the New Romanian Civil Procedure Code: Legal Bases and Prospects*, In: *Revista de Stiinte Politice*, 2015, No. 46., 319.

²² WOPERA i. m. 28.

tárgya, és ezt követően, a perfelvétel lezárása után a bizonyítás foganatosítására szorítkozik az eljárás. A perfelvétel lezárása egy általános preklúziót jelent, tehát ezt követően csak meglehetősen szigorú feltételek fennállása esetén lehet új nyilatkozatot, bizonyítási indítványt tenni, vagy éppen keresetet változtatni. Ahhoz, hogy az osztott tárgyalási rendszer ne eredményezze a per ügyféllenes formalizmusát, és ne vezessen az igazságosság érvényesülése helyett az improduktív aktatermeléshez, a bíróságot egy gondoskodó, aktív szerepkörrel kell felruházni.²³

A bíróság közrehatási tevékenysége elválaszthatatlan a polgári perjog két másik rendező elvétől, a perkoncentráció elvétől valamint a felek eljárás-támogatási kötelezettségétől. A perkoncentráció elvének a felek és a bíróság is a címzettje, őket kötelezi a törvény arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időpontban való rendelkezésre állásáról gondoskodjanak, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbírálható legyen. Ezzel összefüggésben a törvény a feleket is kötelezi arra, hogy előmozdítsák az eljárás koncentrált lefolytatását és befejezését.

Szoros összefüggésben van a bíróság közrehatási tevékenységének kötelezettsége a fent említett két elvvel, ugyanis a normaszöveg szerint a perkoncentráció érvényesülése érdekében az e törvényben meghatározott módon és eszközökkel járul hozzá a bíróság ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesítsék.²⁴ A bíróság közrehatási tevékenységének alapelvi szintre emelésével a jogalkotó azt akarta hangsúlyozni, hogy az eljárás koncentrált lefolytatása a peranyagot szolgáltató felek mellett a bíróság felelőssége is.²⁵ Varga István vitatja a bíróság közrehatási tevékenységének alapelvi mivoltát, és csupán egy kifejezetten a bírósággal szemben megfogalmazott elvárásként tekint rá. Nézete szerint nem rendelkezik önálló tartalommal, csupán a perkoncentrációra valamint a felek eljárás-támogatási kötelezettségére utaló jellege van.²⁶

A bíróság közrehatási tevékenységének és a felek eljárástámogatási kötelezettségének egymáshoz való viszonya meglehetősen érdekesen alakul. Ugyan hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy egy polgári perjogi modellnek amellet kell letennie a voksát, hogy a felek legyenek a per urai, vagy pedig amellet, hogy a bírónak aktívan kell közrehatni, ami a felek szerepét csökkentheti. Azonban a Pp. szerint a két alapelvnek, a két perbeli szerepnek nem egymás rovására kell érvényesülnie. Mondhatni, hogy a bíróság közrehatási tevékenysége és a felek eljárástámogatási kötelezettsége egymással egyenesen arányos viszonyban állnak. Ez azt jelenti, hogy a felek abban az esetben tudják szükséges mértékben eleget tenni az eljárástámogatási kötelezettségüknek, amennyiben a bíróság a megfelelő közrehatási tevékenységet elvégzi. Következik ez abból is, hogy a közrehatási tevékenységnek egyfajta kiegészítő, kiegészítő szerepe van a felek eljárástámogatási kötelezettségéhez képest. A két alapelv célja voltaképpen a per koncentráálásának megvalósulása, amely szintén nem lehet öncélú. Ennek a hatékony, időszerű ítélkezést, ugyanakkor a jogvita érdemi elbírálását, az egyéni és a társadalmi jogvédelmet kell biztosítania.

A bíróság közrehatási tevékenységét és a felek eljárástámogatási kötelezettségét összefoglalóan együttműködési kötelezettségnek vagy együttműködési elvnek is nevezhetjük. Ennek értelmében a per lefolytatásának irányítását nem a féluralom, illetve a bírói uralom jellemzi, hanem a pervezetési hatalom olyan módon van megosztva közöttük, hogy az eljárás résztvevőinek az együttműködésével lehet gyakorolni azt. A bíró feladata az, hogy a permenedzsment keretében az együttműködést megszervezze, lebonyolítsa, hiszen a felek éppen azért fordultak a bírósághoz, mert enélkül nem tudták rendezni a jogvitájukat. A közhatalom letéteményeseként ugyanis a bíró feladatának kell lenni az eljárás mederben tartása és előmozdítása.²⁷

²³ DÖME Attila: *A perkoncentráció kulcsa: a közzbenszóló határozat*, In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 406.

²⁴ Pp. 6. §

²⁵ KÁLMÁN Attila: *Az új polgári perrendtartás alapelvei* <https://jogaszvilag.hu/szakma/az-uj-polgari-perrendtartas-alapelvei/> (Letöltés: 2019. 12. 02.)

²⁶ VARGA István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III.*, HVG-Orac, Budapest, 2018, 32.

²⁷ ÉLESS Tamás – DÖME Attila: *Alapvetések a polgári per szerkezetéhez*, In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 59., 64., 78.

Ellenérvként merült fel, hogy a bírói aktivitás a jogi képviselők háttérbe szorulását és passzivitását eredményezi, továbbá nem ösztökéli őket a per alapos előkészítésére. Azonban a bírói aktivitásra építő modellnek nem ez a rendeltetése, viszont a passzivitásra hajlamos jogi képviselők munkájának hiányait, hibáit megfelelően pótolhatja és korrigálhatja.²⁸ Ugyanakkor fontos, hogy ez nem jelenti azt, hogy a bírót átveszi a jogi képviselők munkáját, a bírót a közrehatási tevékenységével egyfajta ernyőt képez, amely alkalmas a hiányosságok korrigálására és pótlására.

4. Az aktív magatartás megnyilvánulása

A bíróság által végzett cselekményeket az alaki pervezetés, valamint az anyagi pervezetés kategóriájába lehet csoportosítani. Az alaki pervezetés a per ütemezésére és folyamatosságára irányuló cselekményeket foglalja össze,²⁹ melyeknek vezérmotívuma a processzuális hatékonyság, tehát lehetőség szerint a pert gyorsabbá, olcsóbbá, célratörőbbé és lehetőleg célravezetővé teszi.³⁰ Az alaki pervezetés tárgyaláson (például tárgyalás megnyitása) és tárgyaláson kívül (például idézés) is megvalósulhat. Az alaki pervezetésnek elengedhetetlen szerepe van az eljárás törvényes lefolytatása érdekében akár egy kifejezetten passzív bírói szerepfelfogás mellett is.

Ezzel szemben az anyagi pervezetés azoknak a bírói aktusoknak az összessége, amelyeknek az a célja, hogy lehetőséget adjon a feleknek arra, hogy a per elbírálásában szerepet játszó anyagi jogszabályok tartalmával kapcsolatos álláspontjukat időben kifejtthessék illetve, hogy a per elbírálásához szükséges tényeket és ezek bizonyítékait időben előadhassák.³¹ Az anyagi pervezetés a jogvita érdemére irányul, amely magára az érvényesíteni kívánt jogra vonatkozik³² és a felek által szolgáltatott peranyag anyagi jogi szempontú értékelését jelenti.³³ Az anyagi pervezetés körében történő megfelelő tájékoztatás előmozdítja, hogy a bíróság és a felek tisztában legyenek olyan releváns tények és jogi álláspontok vonatkozásában, amelyek figyelembevételét a felek nyilvánvalóan elmulasztották, vagy amelyeknek nem tulajdonítottak jelentőséget, viszont amelyekre a bíróság később a döntését alapítja.³⁴ Az anyagi pervezetés célja annak elkerülése, hogy a vitában olyan döntés szülessen, mely nem véglegesen zárja le a jogvitát.³⁵

A Pp. normaszövege úgy rendelkezik az anyagi pervezetéséről, hogy ha a fél perfelvételi nyilatkozata hiányos, nem kellően részletezett vagy ellentmondó, a bíróság közrehat abban, hogy a fél a perfelvételi nyilatkozatát teljeskörűen előadja, illetve annak hibáit kijavítsa.³⁶ Az anyagi pervezetés gyakorlásával válik valójában aktívabbá a bírót a perben, és így képes előmozdítani a per koncentrációját. A bírót felhívja a feleket, hogy magyarázzák meg homályos kérelmeiket, tényállításait, egészítsék ki bizonyítékaikat vagy tényelőadásait, valamint ügyelni kellett a hivatalból figyelembe veendő körülmények felderítésére is. A bírót továbbá bármikor kérdést intézhet a felekhez az ügy tisztázása végett, valamint tájékoztatási kötelezettség is terheli, így a jogban kevésbé jártas személyt felvilágosítja a perbeli jogairól és kötelezettségeiről, különösen, ha jogi képviselő nélkül jár el a perben.³⁷ Az anyagi pervezetés értelme, hogy elkerülhető legyen, hogy a jogvitában meglepetés ítéletként olyan döntés szülessen, amely nem véglegesen zárja le a jogvitát, hiszen ennek hiányában nem beszélhetünk hatékony pervitelről.³⁸

A bírói aktivitás írásbeli és szóbeli percselekmények útján is megvalósulhat. A szóbeliség előnye, hogy a felek közvetlenül reagálhatnak a másik fél nyilatkozatára, és a bíróság közvetlenül, nyomban tisztázhatja a hiányosságokat, ellentmondásokat. Az írásbeliség a komplexebb jogvitákban lehet előnyös, ahol a feleknek

²⁸ DÖME i. m. 415.

²⁹ KIRÁLY i. m. 161.

³⁰ ÉLESS – DÖME i. m. 74.

³¹ <http://jogiforum.hu/interju/137> (Letöltve: 2019.12.12.)

³² KIRÁLY i. m. 161.

³³ NAGY – WOPERA i. m. 49.

³⁴ ÉLESS Tamás – ÉBNER Vilmos: *A pervezetés – az érdemi tárgyalás előkészítése*; In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 388.

³⁵ KIRÁLY i. m. 146.

³⁶ Pp. 237. § (1) bekezdés

³⁷ Az új polgári perrendtartás koncepciója, 62.

³⁸ Az új polgári perrendtartás koncepciója, 61.

alapos felkészülésre van szükségük ahhoz, hogy logikus, megfelelően felépített, részletekre is kiterjedő nyilatkozatokat tudjanak tenni.³⁹ Elsődlegesen az anyagi pervezetés a perfelvételi tárgyaláson, szóban valósul meg, azonban fontos szerepet tölthet be az írásbeli perfelvétel során, melynek során a válasziratra, valamint a viszontválaszra felhívó végzésben, írásban alkalmazhatja a bíróság az anyagi pervezetést.

A közrehatási tevékenység nem azonos a tájékoztatási kötelezettséggel. Az 1952. évi Pp. szerinti tájékoztatási kötelezettség szinte mindenre kiterjedően, általános jelleggel, minden ügyre vonatkozóan terhelte a bírót. A hatályos Pp. szerinti tájékoztatási kötelezettség ettől szűkebb terjedelmű.⁴⁰ Az anyagi pervezetés során a bíróság nem tehet különbséget a felek között aszerint, hogy jogi képviselővel vagy anélkül járnak el. Az együttműködési kötelezettségnek a bíróság és a felek viszonyában kell érvényesülnie, és optimális esetben a jogi képviselők egy szakmai hidat alkotnak az általuk képviselt fél és a bíróság között. A jogi képviselőknek egyfajta közvetítői szerepet kell betölteniük ebben az együttműködésre épülő rendszerben.⁴¹ Amennyiben aszimmetrikusan alkalmazná a bíróság az anyagi pervezetést, a jogi képviselővel eljáró fél arra hivatkozna, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró fél pártjára állt a bíróság. A bíróság tehát sem a fél, sem a jogi képviselő szerepét nem veheti át.

Az anyagi pervezetés körében gyakorolt tájékoztatásnak mindig az érintett peralany sajátosságaihoz igazodóan világosnak és adekvátnak kell lennie.⁴² Ugyanis természetesen más módon kell tájékoztatással ellátni a jogban jártas jogi képviselővel eljáró felet, és másképpen a jogi képviselő nélkül eljáró, a jogban járatlan felet. A Pp. 253. § kimondja, hogy járásbíróság előtti perben a jogi képviselő nélkül eljáró felet személyes meghallgatásra lehet idézni a jogvita kereteinek meghatározása céljából, továbbá a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási lehetőségekről és eszközökről tájékoztathatja a bíróság a felet. Csupán ebben a törvényben meghatározott eszközökkel lehet különbséget tenni a felek között, és csupán ilyen mértékben gyakorolható kissé aszimmetrikusan az anyagi pervezetés, azonban ez korántsem sérti sem a pártatlanság, sem a félegyenlőség elvét.

5. A közrehatás időzítése

Mivel bíróság közrehatási tevékenysége névre hallgató elv a törvény alapelvi fejezetében kapott helyet, a polgári per teljes életciklusán keresztül érvényesülnie kell. Ez egy általános jellegű alapvetés, azonban érdemes tisztázni azt, hogy az eljárás során pontosan mikor is kell a bíróságnak közrehatást gyakorolni.

A gondoskodó bírói pervezetésnek az eljárás egészén, annak érdemi befejezéséig végig kell vonulnia,⁴³ tehát a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban, valamint a másodfokú eljárásban is szükséges az anyagi pervezetés, azonban az egyes eljárási szakaszokban eltérő intenzitással érvényesül. A közrehatási tevékenység jellemzően akkor esedékes, amikor a bíróság arra a következtetésre jut, hogy a felek rendelkezési jogának hatékony érvényesülése nem biztosított, ez pedig javarészt a perfelvétel szakaszában fordul elő. Ezért az aktivitásnak a perfelvétel során van hangsúlyos szerepe, ugyanis a bírói szerepvállalás lényege a tényállás tisztázása és a jogvita kereteinek kialakítása,⁴⁴ és elsődlegesen a perfelvétel szolgál e cselekmények végrehajtására. A Pp. 237. § (1) bekezdése szerint akkor alkalmazható anyagi pervezetés, amennyiben a bíróság észleli, hogy a fél perfelvételi nyilatkozata hiányos, homályos, nem kellően részletezett vagy ellentmondó. Tehát annak meghatározása, hogy pontosan mikor is kell közrehatni, az a bíró mérlegelési jogkörébe tartozik. Kérdéses lehet, hogy vajon ez a mérlegelési jogkör minden eljárás minden szakaszára kihat-e? Közelebbről nézve, vajon gyakorolhat-e a bíróság anyagi pervezetést a keresetlevél perfelvételre alkalmasságának vizsgálata során?

Az ehhez hasonló problémákra a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozása (CKOT) adott iránymutatást. Konkrét kérdésként merült fel az, hogy amennyiben a keresetlevél valamely kötelező tartalmi elemet hiányosan tartalmaz, akkor ebben az esetben hogyan jár el helyesen az eljáró bíró: ha

³⁹ ÉLESS – ÉBNER i. m. 388.

⁴⁰ KIRÁLY i. m. 164.

⁴¹ ÉLESS – DÖME i. m. 74.

⁴² ÉLESS – ÉBNER i. m. 388.

⁴³ ÉLESS – DÖME i. m. 70.

⁴⁴ KIRÁLY i. m. 164.

visszautasítja a keresetlevelet, ha hiánypótlásra hívja fel a felet, vagy pedig ha anyagi pervezetés körében közrehat a hiányosság orvoslása érdekében. A testület úgy vélte, hogy abban az esetben, ha a keresetlevél nem tartalmaz valamely, a Pp. 170. §-ban felsorolt kötelező tartalmi elemet, úgy a Pp. 176. § (1) bekezdés j) pontja alapján a keresetlevél visszautasításának van helye. Viszont ha a keresetlevél a Pp. 170. § minden pontjához tartalmaz valamit, de azok nem felelnek meg a törvény követelményének vagy nem teljes körűek, úgy hiánypótlás kiadásának van helye a Pp. 176. § (2) bekezdés e) pontja alapján. Amennyiben a keresetlevélben előadottak megfelelnek a törvény követelményének és teljes körűek, de a kereset következtelen, mert például a határozott és végrehajtható kereseti kérelem nem következik az érvényesíteni kívánt jogból, ebben az esetben nincs helye sem hiánypótlásnak, sem visszautasításnak. Ebben az esetben az a helyes eljárásjogi magatartás, hogy a keresetlevelet perfelvételre alkalmasnak kell kezelni, közölni kell azt az alperessel, és miután az alperes írásbeli ellenkérelmet vagy beszámítást tartalmazó iratot előterjesztett, a perfelvétel során anyagi pervezetéssel kell közrehatni abban, hogy a felperes a keresetlevelében feltüntetett nyilatkozatainak hibáit kijavítsa.⁴⁵

Ebből az állásfoglalásból az következik, hogy az anyagi pervezetés elsődleges színterének a perfelvételi szak minősül, és a perindítás során még nem kell a bíróságnak anyagi pervezetést gyakorolnia, csupán a perfelvételi szakban kell a következtelenségek orvoslására felhívni a felet. Mivel a bíróság közrehatási tevékenysége vezérlő elvnek minősül, amelynek a polgári per teljes életciklusa alatt érvényesülnie kell, alappal gondolható az, hogy az eljárást megindító keresetlevél benyújtását követően már nyomban közre kell hatni anyagi pervezetéssel. Azonban a per voltaképpen nem is jön létre mindaddig, amíg a keresetet nem közlik az alperessel. Eddig csupán egy eljárás van folyamatban, amely egy közjogi viszonyt testesít meg a felperes és a bíróság között. A pártatlanság és a félegyenlőség követelménye is azt támasztja alá, hogy mindaddig amíg az alperes nem szerzett tudomást a keresetről, addig ne legyen gyakorolható az anyagi pervezetés.

A perindítási szakaszban esedékes közrehatással kapcsolatban a CKOT állást foglalt abban a kérdésben is, hogy ha a bíróság a keresetlevélben az érvényesíteni kívánt jogra vonatkozó értelmezési problémát észlel, akkor lehet-e anyagi pervezetést elrendelni, illetve ennek kapcsán milyen esetben rendelhető el hiánypótlás. Az állásfoglalás szerint a keresetlevélben észlelt értelmezési probléma esetén nem gyakorolható anyagi pervezetés, azonban a bíróság a közrehatási kötelezettsége körében a meghatározott esetekben hiánypótlást rendelhet el.⁴⁶ Ebben az esetben azt lehet tapasztalni, hogy a közrehatási kötelezettségnek eleget lehet tenni anyagi pervezetés nélkül is, következtetésképpen a bíróság közrehatási tevékenysége megvalósulhat anyagi pervezetés gyakorlása nélkül is. Tehát nem tehető egyenlőségjel a két fogalom közé, az anyagi pervezetés nem a kizárólagos módja a közrehatási tevékenységnek. Noha kétségtelen, hogy az anyagi pervezetés jelenti a közrehatás elsődleges eszköztárát.

Tehát a fentiekből jól látható, hogy az anyagi pervezetésre csak a kereset közlését követően van lehetőség, azonban jelentős különbség van a perfelvételi szakban, illetőleg az azt követő időszakban alkalmazandó gondoskodás között. A perfelvétel során szélesebb jogkörrel hathat közre a bíróság, hiszen ebben a fázisban még csak a jogvita elvi, absztrakt szintű azonosítására kerül sor,⁴⁷ amelyhez elengedhetetlen a bíróság aktív közreműködése. A perfelvételi szakban a bírói gondoskodás értelmét az jelenti, hogy a felek minél hamarabb és minél alaposabban megfontolhatják a perbeli céljaikat, feltárják a szándékaikat, és mérlegelik a reális lehetőségeiket, és közös munkával egyfajta forgatókönyv készül a perre. Ebben az eljárásjogi stádiumban a bírói aktivitás elsődleges feladata az állítások nem szándékolt hibáinak korrigálása, hiányosságainak pótlása, a perben eldöntendő ténybeli és jogi kérdések mindenki számára világos és egyértelmű tisztázása, valamint a felek jogérvényesítési szándékának a rendelkezési jogukat nem sértő pártatlan elősegítése. Ennek eredményeként a bíróságnak és a feleknek is teljes képet kell kapniuk a peres ügyről, ezáltal letisztul a jogvita.⁴⁸ Noha az anyagi pervezetés segítségével optimális esetben egy perfelvételi tárgyaláson tisztázni lehet a jogvita kereteit, az aktív bírói gondoskodás akár az időszerűség rovására is

⁴⁵ A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának (2017. július 7.) 10. számú állásfoglalása. Megjelent: Kúriai Döntések, 2018. január (Fórum rovat 132.)

⁴⁶ A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának (2018. június 20-21.) 11. számú állásfoglalása. Megjelent: Kúriai Döntések, 2018. szeptember (Fórum rovat 1251.)

⁴⁷ ÉLESS – DÖME i. m. 70.

⁴⁸ DÖME i. m. 406, 411.

mehet. Feszültséget okozhat az, hogy egyrészt a perkoncentráció értelmében minél korábban kötelesek a felek előadni a nyilatkozataikat és megtenni a bizonyítási indítványukat, másrészt a perfelvételi szakban a bíróságnak a lehető legalaposabban kell a jogvita kereteit tisztázni, összegeznie. Éppen ezért merült fel a gyakorlatban kérdésként az, hogy lehetőség van-e a perfelvételi tárgyalás elhalasztására, ha a perfelvételi tárgyaláson alkalmazott anyagi pervezetés következtében a fél nem tud rögtön bizonyítási indítványt tenni. A Pp. 192. § (1) bekezdésének c) pontja halasztási okként jelöli meg azt az esetet, ha a fél a perfelvételi nyilatkozatát (amely jelen esetben bizonyítási indítvány) a tárgyaláson önhibáján kívüli okból nem tudja megtenni. Erre az a válasz született, hogy ebben az esetben elhalasztható a perfelvételi tárgyalás.⁴⁹ Ugyanis ez az eset kimeríti az önhiba hiányának követelményét, az anyagi pervezetés következtében fennáll az önhiba hiánya, és ez nem értékelhető a fél terhére.

Ugyan a perfelvételt lezáró végzéssel már meghatározásra került a jogvita kerete, és egyfajta bizonyítási tervet is készített a bíróság az érdemi tárgyalásra, szükséges esetben a bizonyítási eljárás folyamán is gyakorolhat a bíróság anyagi pervezetést, különösen abban az esetben, ha a bizonyítás során olyan új körülmény merül fel, amely szükségessé teszi a bírói gondoskodást. A perfelvételi szakhoz képest az érdemi tárgyalási szakban azonban már szűkebb keretek között gyakorolható a pervezetés,⁵⁰ ebben a fázisban már csak a felekkel korábban megkonzultált és kölcsönösen elfogadott feladatok végrehajtása során kell alaposan eljárnia a bíróságnak.⁵¹ A perfelvétel lezárását követően gyakorolt anyagi pervezetés jelentőségét mutatja az is, hogy indokul szolgálhat kereset- illetve ellenkérelem-változtatásra, valamint utólagos bizonyításra is.⁵²

6. Az aktivitás korlátjai

Mindenképpen szükségesnek tartom azt, hogy körülhatároljam az aktív bírói szerepkört, és rámutassak azon eljárásjogi követelményekre és garanciákra, amelyek nem sérülhetnek a gondoskodó bírói magatartás során. A bírói aktivitásnak az elsőszámú korlátját az egyik kardinális alapelv, a feleket megillető rendelkezési elv jelenti. Rendkívül fontos, hogy a bíró a gondoskodó magatartása ellenére sem veheti át a felek feladatait. Természetesen továbbra is kérelemre indul az eljárás, és a kérelemhez kötöttség elve sem szenvedhet csorbát. A Pp. 237. §-ának (5) bekezdése is a felek kérelmeit és jogállításait jelöli meg az anyagi pervezetés korlátjaként. A bíróságnak aktívan elő kell segítenie, hogy a felek a cselekményeiket a szándékaiknak megfelelően teljesíthessék, és nem vehet át a felektől olyan feladatokat, amelyek elvégzésére képesek. Ezenkívül nem avatkozhat be olyan kérdésekbe sem, amelyek a felek kizárólagos uralma alatt álló magánszférájukba tartoznak.⁵³ A felek kérelmein csak kivételes esetben speciális jogviták esetén léphet túl a bíróság, tipikusan a személyi állapotot érintő perekben.⁵⁴ Közlebről nézve a kereseti kérelem, az ellenkérelem, és az érvényesített jog alapja képezi az aktivitás korlátját.

Az anyagi pervezetés nem terjed ki arra, hogy a felet arról tájékoztassa, hogy az előadott tények a fél által nem hivatkozott jog alkalmazását vetik fel, különösen, ha az a kérelem, ellenkérelem, vagy az érvényesített jog megváltoztatását kívánná meg. Viszont kiterjedhet arra, hogy az anyagi pervezetés útján a bíróság tájékoztathatja arról a felet, hogy a kérelem a megjelölt jogalap útján nem teljesíthető.⁵⁵ A rendelkezési jog keretein belül értelmezve egyfajta korlátot jelent az is, hogy a bíróság érdemi döntésre nem terjedhet ki olyan jogra, amelyet a fél a perben nem állított,⁵⁶ tehát az érvényesíteni kívánt joghoz kötve van a bíróság.⁵⁷

⁴⁹ A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának (2018. június 20-21.) 19. számú állásfoglalása. Megjelent: Kúriai Döntések, 2018. szeptember (Fórum rovat 1251.)

⁵⁰ ÉLESS i. m. 70.

⁵¹ DÖME i. m. 406.

⁵² Pp. 215. § (1) bekezdés b) pont, 216. § (1) bekezdés b) pont, 220. § (1) bekezdés d) pont

⁵³ KIRÁLY i. m. 160.

VIRÁG Csaba: *Az alaki igazságosságot előtérbe helyező fair eljárás nem zárja ki a jó és helyes döntés lehetőségét*; In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 362.

⁵⁵ KIRÁLY i. m. 160.

⁵⁶ Pp. 342. § (3) bekezdés

⁵⁷ Lásd részletesebben: KÖBLÖS Adél: *Új megoldások az elsőfokú eljárás szabályaiban*, Közjegyzők Közlönye, 2017, 2. szám, 23-26.; ÉLESS Tamás – PARLAGI Mátyás: *Az érvényesített joghoz kötöttség*; In: NÉMETH János – VARGA István

Speciális esetet jelenthet az, ha a felperes eshetőleges viszonyban álló több keresetet terjeszt elő, azonban nem a bíróság meglátása szerint helyesnek tartott sorrendben. A Kúria Konzultációs Testülete szerint ilyen esetben a bíróság az anyagi pervezetés szabályai szerint gyakorolhatja azt a jogát, hogy rávegye a felet az eshetőleges keresetek megfelelő sorrendben való előterjesztésére. Ez, az anyagi jogi kérdéseket felvető hiányosság ugyanis nem lehet indok a keresetlevél visszautasítására akkor, ha a felperes a bíróság felhívására is ragaszkodik az általa megjelölt sorrendhez.⁵⁸ Kérdéses, hogy ebben az esetben mennyiben tud érvényesülni a rendelkezési elv, amely szerint a fél meghatározhatja, hogy milyen kérelmeket terjeszt elő a bíróságon, és nézetem szerint a fél rendelkezési hatalma kiterjed arra is, hogy azokat milyen sorrendben terjeszti elő. Álláspontom szerint ugyan visszautasításra nem ad okot a kereseti kérelmek nem megfelelő sorrendben történő előterjesztése, azonban a fél felelősségi körébe tartozik, hogy milyen sorrendet választ tekintettel arra is, hogy a törvény előírása szerint a bíróság az egymással eshetőleges viszonyban álló keresetekről csak azok előterjesztett sorrendjében dönthet.⁵⁹

A felek által felhozott tények és bizonyítási eszközök szintén keretet jelentenek az anyagi pervezetés számára, ugyanis a peranyag szolgáltatása is a felek rendelkezési hatalma alatt áll. Noha a bíróság anyagi pervezetésének a bizonyításra is ki kell terjednie, azonban az aktivitás nem jelenti a bizonyítékok hivatalból történő felkutatását és beszerzését,⁶⁰ tehát nem kerülhet sor ex officio eljárásra illetve bizonyításra. Az anyagi pervezetés voltaképpen a tárgyalási elv kiterjesztése, mivel a jogban járatlan, nem megfelelően képviselt félnek az anyagi pervezetés segítségével módja van a megfelelő jogérvényesítésre. Az abszolút tárgyalási elv veszélyeinek és hiányosságainak a kiküszöbölésére szolgál, mondhatni megóvjá a felet attól, hogy a jogban való járatlansága okán hiányos, homályos nyilatkozatai miatt elessen az őt megillető jogvédelemtől.⁶¹

Akadnak olyan vélemények, amelyek túlzónak értékelik a bíró aktív szerepkörrel történő felruházását, mivel így ismét az anyagi igazság felderítése válna a Pp. céljává.⁶² Azonban a Pp. nem írja elő a bíró számára, hogy öncélúan és hivatalból az igazság kiderítésére és érvényesítésére törekedjen akár a felek akaratával szemben is. Elsődlegesen a felek által perbe vitt jogvitát kell elbírálnia, amelynek alapja a megsértett jog állítása.⁶³ Továbbra is elegendő a processzuális igazságosság, nem cél a bíróság részéről az anyagi igazság felderítése. Ez a gondolat a 9/1992 (I. 30.) AB határozaton alapult, mely szerint az anyagi igazság kiderítésére nincs alkotmányos garancia, valamint az igazság kiderítése mint törvényi cél és bírósági feladat nem minősül alkotmányos elvárásnak, azonban az államnak az az alkotmányos kötelezettsége, hogy a jogviták pártatlan eldöntését biztosítsa. Ebből fakadóan pedig nem az igazságot kell kiderítenie a bíróságnak, hanem az eljárás igazságosságát kell garantálnia.⁶⁴

Tehát a bíróság közrehatási tevékenységének korlátját a felek peranyag-szolgáltatási és rendelkezési elve is jelenti, mivel az aktív bíró sem határozhatja meg a fél által érvényesíteni kívánt igény anyagi jogi alapját.⁶⁵ Természetesen felmerülhet a kérdés, hogy a bíró aktív pervezetése mennyiben sérti a tárgyalási, illetve a rendelkezési elvet. Tulajdonképpen így is teljes mértékben érvényesülni tud mindkét alapelv, ugyanis a fél szabadon dönthet arról, hogy követi-e a bíróság figyelemfelhívását,⁶⁶ hiszen az már a fél rendelkezési joga körébe tartozik, hogy a bíróság anyagi pervezetés során tett intézkedéseit a saját cselekményeiben és nyilatkozataiban mennyiben használja fel vagy követi.⁶⁷ Viszont ha a fél úgy dönt, hogy nem követi, és emiatt veszti el a pert, nem hivatkozhat arra, hogy a bíróság olyan jogi érvelésre tekintettel utasította el a keresetét, amelyet ő nem ismert. Noha anyagi pervezetéséből eredő kötelezettségének köteles a bíró eleget

(szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 355-361., Virág Csaba: A jogcímhez kötöttség egyes kérdései a polgári perben, *Magyar Jog*, 2013, 1. szám, 27-36.

⁵⁸ Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület által elfogadott állásfoglalásai (lezárva: 2018. december 10.), 4. számú állásfoglalás.

⁵⁹ Pp. 342. § (4) bekezdés

⁶⁰ ÉLESS – DÖME i. m.72-73.

⁶¹ KIRÁLY i. m. 162.

⁶² PECSENYE Csaba: *A polgári eljárásjog korszerűsítéséről a gyakorló bíró szemszögéből*, *Magyar Jog*, 2013, 9. szám, 552-555.

⁶³ VIRÁG i. m. 362.

⁶⁴ UDVARY Sándor: *Polgári eljárásjog I.*, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015, 17.

⁶⁵ <http://www.jogiforum.hu/interju/137> (Letöltve: 2019.12.12.)

⁶⁶ Az új polgári perrendtartás koncepciója, 62.

⁶⁷ KIRÁLY i. m. 164.

tenni, felelősségét valamelyest csökkenti, hogy önmagában nem lehet hatályon kívül helyezési ok az, ha a másodfokú bíróság nem ért egyet az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésével.⁶⁸

Továbbra is maradéktalanul kell érvényesülnie az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdésében biztosított tisztességes eljárás követelményének, így a bíróság az anyagi pervezetést addig a határig gyakorolhatja, amíg meg tudja őrizni a pártatlanságát, valamint a pártatlanság látszatát is.⁶⁹ A bírói aktivitásnak a felek jogérvényesítését kell elősegítenie, ezért a bírói pártatlanságnak nem a közömbösségben és a passzivitásban kell megnyilvánulnia, hanem a felek előnyben részesítésének és hátrányba hozásának tilalmában. A bíróság csupán elősegíti a fél rendelkezési jogának gyakorlását, és semmi esetre sem veheti át azt. A bíró eszközeit a kérdés, a kérdésre adott válaszok egyértelműsítése, a felhívás, és nem a tanácsadás vagy a támogatás. Ezzel elkerülhető az, hogy a pártatlanság vagy a félegyenlőség elve sérüljön, ugyanakkor ez elősegítheti a per előrehaladását.⁷⁰ A tanácsadástól és támogatástól való elhatárolódás következtében a bíró a jogi képviselő szerepét sem veszi át. Még csak leplezett módon sem adhat jogi tanácsot a bíró, és anyagi jogi kioktatást sem adhat az anyagi pervezetés keretében. Továbbra is tilos bármiféle burkolt utalás elévülési kifogás előterjesztésére, de keresetváltogatásra sem lehet szorgalmazni a felet. Következtetésképpen az anyagi pervezetés során mindig a lehető legnagyobb figyelmet kell szentelni a pártatlanság, valamint a félegyenlőség követelményének érvényesülésére.

7. Összegzés

A különböző jogrendszerekben alkalmazott bírói szerepkör vizsgálata után megállapítható, hogy az elmúlt bő egy évszázadban komoly népszerűsége tett szert az osztrák szociális modell aktív bírói szerepfelfogása, amely több államban is meghonosodott. A bíróság közrehatási tevékenysége önmagában nem értelmezhető és alkalmazható, hiszen szoros, elválaszthatatlan egységet képez a másik két új vezérlő elvvel, a perkoncentráció elvével és a felek eljárástámogatási kötelezettségével; a három princípium tulajdonképpen együttesen valósít meg egyetlen elvárást: a per koncentrációját. Ugyan az aktív bírói szerepfelfogás alapelveként történő rögzítését a magam részéről szükségesnek tartom, azonban Varga István gondolatmenetéhez csatlakozva megállapítható, hogy a jelenlegi megfogalmazásból úgy tűnik, hogy a bíróság közrehatásának csupán járulékos szerepe van más alapelvek érvényesülésének biztosítása céljából.

Vitathatatlan az is, hogy a bírói közrehatás, különösen az anyagi pervezetés elsődleges színterét a perfelvétel stádiuma képezi, hiszen ebben az eljárási szakaszban tölti be valódi funkcióját, azaz a jogvita tárgyi kereteinek bírói gondoskodás útján történő tisztázását és meghatározását. Fontos rámutatni arra is, hogy a perindítás fázisában, tehát a kereset közlését megelőzően anyagi pervezetést még nem, viszont közrehatás tevékenységet gyakorolhat a bíróság. Valamint ebből az is kitűnik, hogy az anyagi pervezetés önmagában nem meríti ki a közrehatási tevékenység eszköztárát.

A bírói aktivitás fogalmát a fentiek alapján pozitív és negatív módon is meg lehet közelíteni. Pozitív módon akként, hogy mely tevékenységekre terjed ki. Tehát sommásan összegezve a bíróság a közrehatási kötelezettségének elsősorban, de nem kizárólag az anyagi pervezetés adta eszközökkel eleget kell tennie annak érdekében, hogy a jogvita keretei a lehető legkorábban tisztázásra kerüljenek. Ez által valósítható meg bírói oldalról nézve a per koncentrációja, és egyúttal így mozdítható elő a per hatékonysága.

A negatív módon történő meghatározás érdekében azon elvekre, szabályokra és követelményekre kívánok rámutatni, amelyeket tiszteletben kell tartania a bíróságnak a közrehatás gyakorlása során. Így a rendelkezési elv érvényesülése biztosításának messzemenőig történő szem előtt tartásával a bíróság a felek által előadott tényekhez, kérelemhez és jogcímhez is kötve van. Ennek kapcsán álláspontom szerint a legkomolyabb kihívás elé a jogcímhez kötöttség állítja a bíróságot, ugyanis annak ellenére, hogy tájékoztatnia kell a felet arról, hogy a megjelölt jogcímen nem teljesíthető a kereseti kérelem, nem mutathat rá a helyes jogcímre. A peranyagszolgáltatási elv nyújtotta korlát miatt a hivatalból történő bizonyítástól is

⁶⁸ Pp. 384. § (1) bekezdés

⁶⁹ KIRÁLY i. m. 164.

⁷⁰ ÉLESS – DÖME i. m. 62., 73.

el kell zárkóznia a bíróságnak. Egyúttal a pártatlanság hiányának legkisebb látszatát is kerülnie kell, amely kiváltképp azokban a perekben okozhat nehézséget, amelyekben az egyik fél személyesen, a másik pedig jogi képviselővel jár el.

Úgy vélem, az aktív gondoskodás nem jár szükségszerűen az anyagi igazság felderítésére történő törekvéssel, ez továbbra sem elvárás a perjogunkban. Ezentúl is a felek szolgáltatják a bizonyítékokat, a bíró csupán segíti őket ebben, nem feladata az anyagi igazság teljes körű kiderítése, elegendő a formális igazság, azaz az eljárás törvényességének biztosítása. Nézetem szerint a bíró aktív magatartására vonatkozó elvárásából nem következik szükségszerűen az anyagi igazság kiderítésének kötelezettsége. Ezt támasztja alá a jogcímhez kötöttség is, hiszen meglehetősen nehezen lehet az anyagi igazságosságnak megfelelő döntést hozni úgy, hogy a bíróság érdemi döntése nem terjedhet ki olyan jogra, amelyet a fél nem állított. Ezek alapján pedig az aktivitás fontos korlátját jelenti az is, hogy a közrehatás során óvakodni kell az anyagi igazság felderítésére történő törekvéstől.

Kétségtelen, hogy az aktív közrehatás kötelezettsége miatt a bírák felelőssége is számottevően növekszik az eljárás gyorsaságáért, hatékonyságáért, ugyanis a korlátok nélkül gyakorolt aktivitás több hátrányt okozhat az eljárás során, mint hasznot. Éppen ezért zárzó gyanánt hangsúlyozni kívánom, hogy nézetem szerint a bíróság csupán a megfelelő módon, a korlátok tiszteletben tartásával gyakorolt aktív közrehatással képes hozzájárulni a per időszerű és hatékony lefolytatásához, valamint a jogvédelem megfelelő szintű biztosításához.

Felhasznált irodalom

Jogforrások, állásfoglalások:

A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

Az új polgári perrendtartás koncepciója

A német polgári perrendtartás (deutsche Zivilprozessordnung)

Az osztrák polgári perrendtartás (österreichische Zivilprozessordnung)

A svájci polgári perrendtartás (schweizerische Zivilprozessordnung)

A román polgári perrendtartás

A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának (2017. július 7.) 10. számú állásfoglalása. Megjelent: Kúriai Döntések, 2018. január (Fórum rovat 132.)

A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának (2018. június 20-21.) 11. számú állásfoglalása. Megjelent: Kúriai Döntések, 2018. szeptember (Fórum rovat 1251.)

A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának (2018. június 20-21.) 19. számú állásfoglalása. Megjelent: Kúriai Döntések, 2018. szeptember (Fórum rovat 1251.)

Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület által elfogadott állásfoglalásai (lezárva: 2018. december 10.), 4. számú állásfoglalás

Könyvek, tanulmányok:

DÖME Attila: *A perkoncentráció kulcsa: a közbenszóló határozat*; In: NÉMETH János -VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014

ÉLESS Tamás – DÖME Attila: *Alapvetések a polgári per szerkezetéhez*; In: NÉMETH János - VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-ORAC, Budapest, 2014

ÉLESS Tamás – ÉBNER Vilmos: *A pervezetés – az érdemi tárgyalás előkészítése*; In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014

ÉLESS Tamás – PARLAGI Mátyás: *Az érvényesített joghoz kötöttség*, In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 355-361

FRAD, Thomas: *Austria*, In: GRUBBS, Shelby R. (ed.): *International Civil Procedure*, Kluwer Law International, the Hague, 2003

KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2013

KIRÁLY Lilla: *Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb? Az új magyar polgári perrendtartás általános rész osztott perszervezetének hatékonysági elemzése*, Akadémia Kiadó, Budapest, 2019;
<https://doi.org/10.1556/9789634541905>

KÖBLÖS Adél: *Új megoldások az elsőfokú eljárás szabályaiban*, Közjegyzők Közlönye, 2017, 2. szám, 13-26.

NAGY Adrienn – WOPERA Zsuzsa: *Polgári eljárásjog I.*, Wolters Kluwer, Budapest, 2018

RECHBERGER, Walter H.: *Az osztrák polgári perrendtartás – mintául szolgált-e az 1911. évi magyar perrendtartás számára?*, In: HARSÁGI Viktória (szerk.): *Közép-európai polgári perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás*, HVG-Orac, Budapest, 2014

SZÉKELY János: *Újítások a bizonyítási eljárás terén Románia új Polgári eljárásjogi törvénykönyve rendelkezéseinek fényében*, In: HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban*, Pázmány Press, Budapest, 2014

UDVARY Sándor: *Polgári eljárásjog I.*, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015

VARGA István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III.*, HVG-Orac, Budapest, 2018

VIRÁG Csaba: *Az alaki igazságosságot előtérbe helyező fair eljárás nem zárja ki a jó és helyes döntés lehetőségét*, In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-Orac, Budapest, 2014

WOPERA Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer, Budapest, 2017

Folyóiratcikkek:

GHIȚĂ, Daniel: *Procedure Institutions Reformed through the New Romanian Civil Procedure Code: Legal Bases and Prospects*, In: *Revista de Stiinte Politice*, 2015, No. 46.

KENGYEL Miklós: *A magyar polgári perjog száz éve – az 1911. évi polgári perrendtartás*, *Magyar Jog*, 2011, 6. szám, 321-329.

PECSENYE Csaba: *A polgári eljárásjog korszerűsítéséről a gyakorló bíró szemüvegéből*, *Magyar Jog*, 2013, 9. szám, 552-555.

Internetes források:

KÁLMÁN Attila: *Az új polgári perrendtartás alapelvei* <https://jogaszvilag.hu/szakma/az-uj-polgari-perrendtartas-alapelvei/> (Letöltés: 2019. 12. 02.)

<http://jogiforum.hu/interju/137> (Letöltve: 2019.12.12.)